

Αρχαία θεωρητικής κατεύθυνσης Γ' Λυκείου

Διδαγμένο κείμενο: Πλάτωνος Πολιτεία ενότητα 13^η

Πλάτωνος Πρωταγόρας ενότητα 7^η: «Και όταν πια φύγουν αυτοί... να διδαχθεί η αρετή»

Παρατηρήσεις

A. Από τη 13^η ενότητα που σας δίνεται να μεταφράσετε το απόσπασμα: «Ἐπειτ' ἔφη ... ἐπελαθόμην γάρ»

B1. Ο Σωκράτης στην 13^η ενότητα της Πολιτείας διατυπώνει την άποψη ότι είναι δίκαιος ο εξαναγκασμός των φιλοσόφων να ασχοληθούν με την ενεργό πολιτική. Να κρίνετε αυτή την άποψη.

B2. Ποιος είναι ο σκοπός του νόμου σύμφωνα με τον Πλάτωνα, όπως διατυπώνεται στην 13^η ενότητα της Πολιτείας; Να συγκρίνετε αυτή την άποψη με την άποψη του Πρωταγόρα για τον νόμο, όπως εκφράζεται στο συγκεκριμένο απόσπασμα της 7^{ης} ενότητας του ομώνυμου διαλόγου.

B3 α) Ποια είναι τα μέρη της ψυχής κατά τον Πλάτωνα και σε ποια σχέση βρίσκονται με τις τάξεις της Πολιτείας;

β) Πώς διασφαλίζεται η αρμονία της ατομικής ψυχής και της ψυχής της Πολιτείας σύμφωνα με τον Πλάτωνα;

B4. Να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις απλές ή σύνθετες για κάθε μία από τις παρακάτω λέξεις: ἐπελάθου, νόμω, συναρμόττων, καταχρηῆται, ἐροῦμεν.

Απαντήσεις

B1. Στην 13^η ενότητα παρουσιάζονται δύο διαμετρικά αντίθετες απόψεις, η άποψη του Γλαύκωνα που υποστηρίζει το ατομικό συμφέρον και η άποψη του Σωκράτη (Πλάτωνα) για την υπεροχή του συλλογικού συμφέροντος έναντι του ατομικού. Η άποψη του Σωκράτη φαίνεται πιο σωστή, όμως είναι αναγκαίο να εξεταστεί προσεκτικά.

Από την μια η υπεροχή του συλλογικού συμφέροντος έναντι του ατομικού ή ταξικού είναι θεμελιώδης αρχή για όλες τις δημοκρατικές και ευνομούμενες κοινωνίες, όμως απ' την άλλη δεν είναι ηθικά επιτρεπτό να επιβάλλει ο νόμος στους πνευματικούς ανθρώπους την αγάπη προς το σύνολο και την κοινωνική προσφορά. Η προσφορά αυτή, αν δεν προκύπτει με ελεύθερη επιλογή και βούληση, αλλά επιβάλλεται νομοθετικά, αυτοαναιρείται και ενδέχεται να οδηγήσει σε αδικία και υποκρισία. Σήμερα αυτή την συμπεριφορά του νόμου την θεωρούμε αυταρχική, καθώς παραβιάζει τις ατομικές ελευθερίες και ατομικά δικαιώματα.

Βέβαια και ο ίδιος ο Πλάτωνας στην συνέχεια του λόγου αναφέρει ότι μόνο στα πλαίσια της ιδανικής πολιτείας θεωρεί δίκαιο τον εξαναγκασμό των φιλοσόφων να κατέβουν στον πολιτικό στίβο. Κατά τον ίδιο στην ιδανική πολιτεία οι φιλόσοφοι οφείλουν την ανατροφή τους και την επιμελημένη παιδεία τους στην ίδια την πολιτεία, δεν είναι αυτοδημιούργητοι. Επομένως, η προσφορά των υπηρεσιών τους είναι έκφραση ευγνωμοσύνης.

Επιπρόσθετα, αν εξεταστεί η ορθότητα και η πειστικότητα του συλλογισμού του εντοπίζονται αδυναμίες. Πρώτα απ' όλα υπάρχει αντίφαση αφού από τη μια υποστηρίζει ότι το νόμο τον ενδιαφέρει η κοινωνική ευδαιμονία, απ' την άλλη όμως δέχεται μια κοινωνική ομάδα να θυσιάσει την ευτυχία της για το καλό του συνόλου. Αυτή την εύστοχη παρατήρηση την έκανε ο Αριστοτέλης στα Πολιτικά του. Επίσης, ο όρος συλλογικό συμφέρον κάποιες φορές είναι ασαφής και υπάρχουν πολλά ιστορικά παραδείγματα που αποδεικνύουν ότι σε περιόδους ηθικής παρακμής και κρίσης ταυτίζεται με το κομματικό, το κυβερνητικό ή ακόμα και το ατομικό συμφέρον των κυβερνώντων. Έτσι, εν ονόματι του συλλογικού συμφέροντος έχουν γίνει πολλά εγκλήματα.

Επομένως, αν η θέση του Σωκράτη ελεγχθεί κάτω από την σκοπιά ενός σύγχρονου προβληματισμού γίνεται δεκτή υπό όρους. Μόνο αν είναι πράγματι δίκαιος ο νόμος κι αν οι εκάστοτε νομοθέτες και οι κυβερνήτες είναι ειλικρινείς τότε υπηρετεί και το αληθινό συλλογικό συμφέρον.

B2. Ο Πλάτωνας υπήρξε υπέρμαχος του νόμου. Η άποψη του, την οποία διατυπώνει βέβαια ο Σωκράτης στην 13^η ενότητα, είναι ότι ο νόμος και κατ' επέκταση η Πολιτεία δεν ενδιαφέρεται για την ευημερία και ευτυχία μόνο μιας κοινωνικής τάξης. Σκοπός του νόμου είναι η ευτυχία του συνόλου («νόμω οὐ τοῦτο μέλει... ἐγγενέσθαι»). Στη συνέχεια παραθέτει τους τρόπους επίτευξης της κοινωνικής ευδαιμονίας. Πρώτα, ο νόμος φροντίζει για την αρμονική συμβίωση όλων των πολιτών, η οποία εξασφαλίζεται είτε με την πειθώ είτε με την βία («συναρμόττων»). Η αρμονία αποτελεί την βάση της ιδανικής πολιτείας και προκύπτει από την υποταγή του κατώτερου στον ανώτερο. Επιπρόσθετα ο νόμος εξασφαλίζει την κοινωνική αλληλεγγύη και την αμοιβαία εξυπηρέτηση των πολιτών («μεταδιδόνα»). Τέλος, ο νόμος διαμορφώνει πολίτες με ήθος κοινωνικό, πολίτες που ενδιαφέρονται πρωτίστως για την ενότητα της κοινωνίας παραμερίζοντας το ατομικό συμφέρον τους για χάρη του συλλογικού. Αυτοί οι πολίτες υπηρετούν τον νόμο και την δικαιοσύνη και εκδηλώνουν δίκαιη συμπεριφορά γνωρίζοντας ότι ο καθένας δεν μπορεί να κάνει ανεξέλεγκτα ό,τι θέλει αφού η κοινωνία είναι οργανωμένο σύνολο («ἐμποιῶν τοιούτους... σύνδεσμον τῆς πόλεως»).

Στο απόσπασμα απ' το διάλογο του Πρωταγόρα τονίζεται ότι τελικός και διαβίου φορέας αγωγής των νέων της Αθήνας του 5^{ου} αιώνα είναι η πολιτεία μέσω των νόμων της. Αυτή «αναγκάζει τους νέους να μάθουν τους νόμους και να ζουν σύμφωνα με αυτούς» δηλαδή η πόλη υποχρεώνει τους πολίτες στην υπακοή κι αν αυτό δεν γίνεται τότε επιβάλλει κυρώσεις. Ο σωστός πολίτης αποδέχεται τις απαιτήσεις διακυβέρνησης της πολιτείας και οφείλει υπακοή στους νόμους. Αλλά και ο σωστός άρχοντας οφείλει να υποτάσσεται στους νόμους της πόλης του. Θεμελιώδης σκοπός της Αθηναϊκής δημοκρατίας ήταν «και όσοι ασκούν ένα αξίωμα και όσοι άρχονται να συμμορφώνονται με τους νόμους». Ο ανυπάκουος τιμωρείται. Επομένως, ο νόμος εξασφαλίζει την πειθαρχία και την τάξη και κατ' επέκταση την ενότητα της κοινωνίας ενώ χωρίς αυτόν είναι αδύνατη η οργάνωση και η λειτουργία της.

Συμπερασματικά, η ίδια περίπου θέση για το ρόλο και την αξία του νόμου διατυπώνεται και στους δύο διαλόγους. Ο νόμος έχει παιδαγωγικό χαρακτήρα καθώς

επιδιώκει να δημιουργήσει πολίτες – πρότυπα, πνευματικά καλλιεργημένους, που συνδυάζουν τον λόγο και την πράξη, υπεύθυνους και ικανούς να κυβερνούν και να κυβερνιούνται. Παράλληλα όμως έχει και εξαναγκαστικό – επανορθωτικό χαρακτήρα εφόσον επιβάλλει ποινές στα αντικοινωνικά άτομα.

B3 α) σελ 100: εφόσον λοιπόν το ολον... προφανής.

β) σελ 100-101: κάθε άνθρωπος... αρμόζει.

B4. αλήθεια – αλάνθαστος, έννομος – νομέας, αρμόδιος – προσαρμογή, καταχρηστικός – άχρηστος, ρήτορας – ρήμα.

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Ξενοφών, Έλληνικά, Δ, 8, 20-21

Ἐπεὶ δ' ἦλθον εἰς Λακεδαίμονα οἱ ἐκπεπτωκότες Ῥοδίων ὑπὸ τοῦ δήμου, ἐδίδασκον ὡς οὐκ ἄξιον εἶη περιδεῖν Ἀθηναίους Ῥόδον καταστρεψαμένους καὶ τοσαύτην δύναμιν συνθεμένους. γνόντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι ὡς εἰ μὲν ὁ δῆμος κρατήσοι, Ἀθηναίων ἔσται Ῥόδος ἅπασα, εἰ δέ οἱ πλουσιώτεροι, ἑαυτῶν, ἐπλήρωσαν αὐτοῖς ναῦς ὀκτώ, ναύαρχον δέ Ἐκδικον ἐπέστησαν. συνεξέπεμψαν δ' ἐπὶ τούτων τῶν νεῶν καὶ Διφρίδαν. ἐκέλευσαν δ' αὐτὸν διαβάντα εἰς τὴν Ἀσίαν τὰς τε Θίβρωνα ὑποδεξαμένας πόλεις διασῶζειν, καὶ στρατεύμα τὸ περισωθέν ἀναλαβόντα καὶ ἄλλο, εἴ ποθεν δύναιτο, συλλέξαντα πολεμεῖν πρὸς Στρούθαν. ὁ μὲν δὴ Διφρίδας ταῦτ' ἐποίει.

Γ1. Να μεταφράσετε το παραπάνω κείμενο.

Γ2. α) Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ἐκπεπτωκότες: το γ' ενικό πρόσωπο οριστικής μέλλοντα.

περιδεῖν: το γ' πληθυντικό πρόσωπο ευκτικής ενεστώτα της ίδιας φωνής.

συνθεμένους: το β' πληθυντικό πρόσωπο προστακτικής του ίδιου χρόνου της ίδιας φωνής.

διαβάντα: το β' ενικό πρόσωπο προστακτικής του ίδιου χρόνου.

ἀναλαβόντα: το α' πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής αορίστου της παθητικής φωνής.

β) Να γράψετε τους τύπους που ζητούνται για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

δύναμιν: τη δοτική του ενικού αριθμού.

ἅπασα: την αιτιατική του ενικού αριθμού του ουδετέρου γένους.

ἑαυτῶν: τη δοτική του πληθυντικού αριθμού του θηλυκού γένους στο α' πρόσωπο.

νεῶν: τη γενική του ενικού αριθμού.

στρατεύμα: τη δοτική του ενικού αριθμού.

Γ3. α) Να προσδιορίσετε τη συντακτική θέση των παρακάτω λέξεων του κειμένου: περιδεῖν, καταστρεψαμένους, Ἀθηναίων, ἅπασα, ναύαρχον.

β) «ἐκέλευσαν δ' αὐτόν... πρὸς Στρούθαν»: να βρείτε τον υποθετικό λόγο του αποσπάσματος, να αναγνωρίσετε το είδος του και να τον μετατρέψετε σε ευθύ λόγο.

Απαντήσεις

Γ1. Όταν ήρθαν στη Λακεδαίμονα εκείνοι από τους Ροδίτες που είχαν εξοριστεί από τους δημοκρατικούς, εξηγούσαν ότι δεν έπρεπε να ανεχτούν να κυριεύσουν οι

Αθηναίοι τη Ρόδο και να προσθέσουν στην πόλη τους τόσο μεγάλη δύναμη. Επειδή λοιπόν οι Λακεδαιμόνιοι κατάλαβαν ότι η Ρόδος ολόκληρη θα είναι των Αθηναίων αν επικρατήσουν οι δημοκρατικοί, όμως (θα είναι) δική τους αν (επικρατήσουν) οι πιο πλούσιοι, εξόπλισαν για χάρη αυτών οχτώ πλοία και διόρισαν ναύαρχο τον Έκδικο. Έστειλαν συγχρόνως πάνω σ' αυτά τα πλοία και το Διφρίδα. Και διέταξαν αυτόν, αφού περάσει στην Ασία, να διατηρεί στην εξουσία του τις πόλεις που δέχτηκαν το Θίβρωνα και, αφού παραλάβει το στρατό που σώθηκε και συγκεντρώσει κι άλλον, αν μπορούσε από κάπου, να πολεμά εναντίον του Στρούθα. Ο Διφρίδας λοιπόν αυτά έκανε.

- Γ2. α)** ἐκπεσεῖται
περιορῶεν
σύνθεσθε
διάβηθι
ἀναληφθῶμεν.
- β)** δυνάμει
ἅπαν
ἡμῖν αὐταῖς
νεῶς
στρατεύματι.

Γ3. α) περιδεῖν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο της απρόσωπης έκφρασης οὐκ ἄξιον εἶη, ετεροπροσωπία
καταστρεψαμένους: κατηγορηματική μετοχή από το περιδεῖν, συνημμένη στο αντικείμενο του απαρεμφάτου Αθηναίους
Αθηναίων: γενική κατηγορηματική κτητική στο Ῥόδος μέσω του συνδετικού ἔσται
ἅπανα: ονοματικός ομοιόπτωτος κατηγορηματικός προσδιορισμός στο Ῥόδος
ναύαρχον: κατηγορούμενο στο Ἐκδικον.

β) Ο υποθετικός λόγος του αποσπάσματος έχει ως εξής:

Υπόθεση: εἴ ποθεν δύναίτο

Απόδοση: καί ἄλλο συλλέξαντα.

Πρόκειται για εξαρτημένο υποθετικό λόγο που δηλώνει το προσδοκώμενο.

Στον ευθύ λόγο θα μετατραπεί ως εξής:

Υπόθεση: ἐάν ποθεν δύνῃ (ἐάν + υποτακτική)

Απόδοση: καί ἄλλο συλλέξης (βουλευτική υποτακτική που θεωρείται μελλοντική έκφραση).